

آشنایی
با
بازارهای
جهانی

۹

آشنایی
با
بازار
آفریقای جنوبی

نگاهی اجمالی به وضعیت اقتصادی و پیشینه روابط ایران و آفریقای جنوبی (۲)

معدن‌کاری و استخراج

هر تن از این توده‌ها تا ۲۵ گرم طلا دارند. منطقه طلاخیز اولیه حدود ۱۸۰ کیلومتر طول و ۷۰ کیلومتر عرض دارد و در سال ۱۸۸۴ کشف شده ابتدا سبب بنای شهر ژوهانسبورگ و پس از آن برخی دیگر از شهرهای بزرگ آفریقا - که همگی در نزدیکی و جنوب ژوهانسبورگ قرار گرفته‌اند - گشته قلب معدنی، صنعتی، خدماتی آفریقای جنوبی را با بیش از چهار میلیون نفر جمعیت به وجود آورده است.

معدن طلا متعلق به شرکت‌هایی عظیم و فراملیتی، به‌ویژه با شراکت انگلیسی‌ها و آمریکایی‌ها است. سیصد معدن از بزرگ‌ترین معدن طلا متعلق به هفت شرکت بزرگ فراملیتی است. بسیاری از معدن قدیمی طلا چون در هر تن کمتر از حدود ۵ گرم طلا داده استخراجشان به صرفه نیست، به حال خود رها شده‌اند. از اوایل دهه ۱۹۷۰ معدن جدیدی نیز در ناحیه اورانج کشف شده‌اند که در هر تن ۱۱ تا ۱۴ گرم طلا دارند.

در تولید طلا، آفریقای جنوبی با فاصله‌ای نزدیک به دو برابر میزان تولید نسبت به روسیه، در مقام اول است. روسیه، ایالات متحده آمریکا، استرالیا، کانادا، برزیل، زئیر و... در مقام‌های بعدی قرار دارند.

اورانیوم موجود در معدن طلا در سال‌های ۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ کشف و مورد توجه قرار گرفت. برخی متوجه شدند که در معدن جدید و برخی خاکبرداری‌های معدن قدیمی اکسید

الماس از سال ۱۸۶۶ در کناره‌های رود اورانج نزدیک به هُپ تاون^۱ کشف شده است. استخراج نمادی الماس چه در ناحیه کیمبرلی^۲ و چه در ناحیه پرتوریا سبب تخلیه بسیاری از معدن روباز آن شده است. شرکت دویر^۳ از سال ۱۸۸۸ استخراج الماس در آفریقای جنوبی را تقریباً به انحصار خود درآورد. پس از آنکه به دلیل بحران اقتصادی ۲۲-۱۹۳۰ فروش الماس به حداقل رسیدن معدن آفریقای جنوبی به تدریج در سال ۱۹۴۰ حدود ۲۵۰ هزار قیراط، ۱۹۶۰ بیش از ۲/۵ میلیون قیراط، ۱۹۸۰ پیش از ۵ میلیون و در سال ۱۹۹۰ حدود ۹ میلیون قیراط الماس تولید کرده‌اند.

هم‌اکنون بزرگ‌ترین معدن الماس آفریقای جنوبی در ناحیه پرتوریا است و از لحاظ تولید الماس مجموعاً آفریقای جنوبی (قبل از برزیل، اندونزی و...) در رده اول جهانی قرار گرفته است.

طلا در سال‌های متمادی به‌صورت نافع‌ترین معدن حدود ۶۰ درصد از تولیدات معدنی آفریقای جنوبی و ۸۰ درصد از تولیدات طلای جهان غیرکمونیت را تشکیل داده است. معدن طلا در حوضچه مرکزی استان ویت واترزراند^۴ در جنوب پرتوریا قرار دارند. در این معدن، طلا در توده‌هایی که در آنها با پیریت^۵ یعنی ترکیبی از گوگرد و آهن و فسفات هیدراته اورانیوم به‌صورتی مرکب جوش خورده است، یافت می‌شود.

میزانی اندک به کشورهای چون موزامبیک صادر شده است. اکنون ۱۰ درصد ذخایر جهانی است.

آهن دارای ذخایر معدنی قابل توجهی در آفریقای جنوبی است و غالباً آن را بیش از پنج میلیارد تن تخمین زده و از این نظر اهمیت دارند که درجه خلوص آنها ۶۰ درصد برآورد گشته است.

مس در استینکوف^{۱۲} در ناماکوالند^{۱۳} و نیز در مسینا^{۱۴} در شمال ناحیه ترانسوال حاصل شده توسط بندر نولات^{۱۵} صادر می‌گردد. پلاتین و کروم در رستنبورگ^{۱۶} استخراج می‌گردند و کروم - به تنهایی - در لیدنبورگ^{۱۷} در ترانسوال نیز تحصیل می‌شود. ذخایر فلزات گروه پلاتینیوم در آفریقای جنوبی حدود هفتاد درصد از کل ذخایر جهانی است.

منگنز معدنی در پستماسبورگ^{۱۸} در شمال منطقه کبیب داشته با ذخایری بیش از چهار پنجم ذخایر جهانی اکثر تولیدات خود را صادر می‌نماید.

پنبه نسوز آفریقای جنوبی سال‌های پس از کانادا و روسیه در مقام سوم جهانی قرار داشته است.

صنایع

شاید بتوان توسعه سریع صنایع در آفریقای جنوبی را کاملاً به موازات توسعه سریع مهاجرت روستایی و به‌ویژه مهاجرت کارگران خارجی به کشور تصویر نمود. همین وفور کارگران ساده کم‌توقع از بزرگ‌ترین رموز توسعه صنعتی این کشور است. دومین عامل را می‌توان وفور زغال‌سنگ، به‌ویژه زغال کک که در ذوب فلزات مصرف دارد، ذکر نمود. اما عاملی که بعداً روزبه‌روز بیشتر قوت گرفت، ایجاد نیروگاه‌های حرارتی، به‌ویژه مراکز برق آبی بود که بهره‌برداری از سد اورانج آن را تقریباً به اوج رساند.

با این وجود هنوز هم حدود سه چهارم از انرژی موردنیاز صنایع توسط زغال‌سنگ و از طریق نیروگاه‌های زغال‌سنگی یا زغال‌سنگ به‌صورت مستقیم تهیه می‌شود. از استفاده از نفت به‌عنوان انرژی به‌سختی اجتناب شده آن را به‌عنوان مواد اولیه در صنایع شیمیایی به‌کار می‌برند. با این همه مدیریت زغال‌سنگ، نفت و گاز مشترکاً در شرکتی که از سال ۱۹۵۰ بدین‌منظور تأسیس شده است صورت می‌گیرد. اگرچه آفریقای جنوبی خود فاقد منابع غنی بوده فقط میزان اندکی گاز از فلات قاره خود استخراج می‌کند که آن نیز از نظر اقتصادی به‌صرفه نیست.

اورانیوم وجود دارد. در سال ۱۹۵۰ موافقت‌نامه‌ای بین آفریقای جنوبی و انگلستان و ایالات متحده آمریکا در استخراج اورانیوم به امضا رسید. شرکت‌های فراملیتی انگلیسی، آمریکایی و... به فعالیت پرداخته با استقرار بیش از بیست کارخانه عملیاتی اورانیوم توانستند در آستانه دهه ۱۹۷۰ سالانه حدود ۵۰۰۰ تن اورانیوم از آفریقای جنوبی صادر نمایند.

در سال‌های اخیر هیچ‌گاه تولید اورانیوم آفریقای جنوبی در حد تولید اورانیوم فرانسه نبوده است. اما در مقام دوم و در رقابتی نزدیک شانه‌به‌شانه ایالات متحده آمریکا ساییده همیشه در مقامی بالاتر از تولیدکنندگان بزرگی چون استرالیا، نامیبیا، نیجر، گابن، کانادا و... قرار گرفته است.

زغال‌سنگ آفریقای جنوبی توانسته است به‌عنوان بزرگ‌ترین معدن نوع خود در قاره آفریقا، در خدمت بسیاری از صنایع کشور قرار گیرد. بزرگ‌ترین حوزه‌های استخراج زغال‌سنگ آفریقای جنوبی در میدلبورگ^۶، ویت‌بانک^۷، غرب ژوهانسبورگ، نیوکاسل^۸، اوترشت^۹، وری‌هید^{۱۰} و دوند^{۱۱} در شمال غرب ناتال است. استخراج ذخایر غنی زغال‌سنگ ترانسوال کم و بیش به‌صورت روباز انجام می‌گیرد. محل مصرف زغال‌سنگ آفریقای جنوبی تقریباً به‌طور کلی در داخل کشور و برای مراکز حرارتی است. صنایع قبلاً بیش از این از زغال‌سنگ بهره‌مند می‌شده و در مواردی معدود آن هم به

جدول ۹: تولیدات معدنی

تقریباً به ترتیب اهمیت از نظر وزن) میانگین گرد شده به هزار تن

نام محصول	دوره ۱۹۸۹-۱۹۹۰	نام محصول	دوره ۱۹۸۹-۱۹۹۰
الماس صنعتی	۵,۰۰۰,۰۰۰ قیراط	سنگ کچ	۳۷۰ هزار تن
الماس زینتی	۴,۰۰۰,۰۰۰ قیراط	فلوراسپات - فلوریت	۳۰۰
طلا	۶۰۰ هزار تن	سنگ مس	۱۷۰
کلوخه اورانیوم	۳۰۰ هزار تن	پنبه نسوز	۱۲۵
کنسانتره زیرکونیوم	۱۸۰,۰۰۰	کائولن	۱۳۰
روتیل - اکسید تیتانیوم	۶۵۰۰۰	کربنات منیزیم طبیعی	۸۵
کلوخه زغال سنگ	۱۷۵,۰۰۰	سنگ روی	۸۰
سنگ آهن	۱۸,۰۰۰	کنسانتره سرب	۷۵
وانادیوم	۱۷,۰۰۰	سنگ نیکل	۲۵
کنسانتره آنتیمون	۶۰۰۰	پلاتین	
فسفات طبیعی	۳۰۰۰	نقره	
کلوخه منگنز	۲۰۰۰	وری کولیت	
سنگ طلق	۱۷۰۰		
کلوخه کرونیوم	۱۵۰۰		
کنسانتره قلع	۱۲۰۰		
نمک	۷۰۰		

فعالیت مشغولند. تولید فولاد آفریقای جنوبی توسط شرکت دولتی ایسکور^{۲۰} صورت گرفته به تدریج جزو صادرکنندگان معتبر درآمد است.

جدول ۱۰:

تولیدات زغال و فلزات - به هزار تن

نوع دام	دوره ۱۹۸۹-۹۱
فولاد خام	۹۰۰۰
آهن کوره	۷۰۰۰
زغال کک	۱۸۰۰
مس تصفیه شده ۱۳۰	

مأخذ: Europa Yearbook Iden p. 2575

صنایع غذایی با توجه به نیاز آنها به مواد اولیه در نزدیکترین فاصله بیشتر در منطقه کیپ، به ویژه در جنوب آن، نزدیک به سواحل و در بنادر مستقر گشته‌اند. بیشترین کارخانه‌های کنسرو، روغن نباتی و... در کیپ‌تاون و دوربان مستقر گشته‌اند، اما از نظر وزن محصولات کارخانه‌های

بنابراین بنا به آمار ۱۹۹۰، قسمت اعظم برق آفریقای جنوبی که توسط شرکت اسکوم^{۱۹} اداره می‌شود از ۱۷ نیروگاه زغال سنگی به دست می‌آید. در همان سال ۳ نیروگاه گازی و گسازوئیلی، دو نیروگاه آبی و یک نیروگاه هسته‌ای مورد بهره‌برداری بوده، برق را به قیمتی حدود نصف قیمت برق در بعضی از کشورهای صنعتی عرضه داشته‌اند. تولید برق آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۱ حدود ۱۵۰ میلیارد کیلووات بوده است.

صرف‌نظر از انرژی، توزیع جغرافیایی صنایع در آفریقای جنوبی که اصولاً به تبعیت از مواد اولیه کشاورزی و معدنی محلی مستقر گشته‌اند، با وجود تمرکز بیش از حد در اطراف پرتوریا و ژوهانسبورگ، از تقسیماتی نسبتاً مداوم برخوردار بوده‌اند.

ذوب آهن، ذوب فلزات، فولادسازی و به‌طور کلی صنایع سنگین، مانند قسمت اعظم سایر صنایع در منطقه ترانسوال که ضمناً شامل ویتواترزانند نیز می‌شود و به ویژه در شهرهای ژوهانسبورگ، پرتوریا و نیکینگ متمرکز گشته‌اند، به نحوی که نیمی از کارگران صنعتی آفریقای جنوبی در این منطقه به

صنعتی دوربان و شهر سابقاً اقماری مجاور آن، یعنی پنبه تاون مستقر بوده و حدود ده درصد از کارگران صنعتی را اشتغال بخشیده‌اند.

تصفیه شکر و آردسازی از همه بیشتر است.

جدول ۱۱:

تولیدات غذایی

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
شکر تصفیه شده (هزارتن)	۱۳۰۰
آرد گندم (هزارتن)	۱۲۰۰
آبجو (هکتولتر)	۴۰,۰۰۰,۰۰۰
شراب (هکتولتر)	۱۸,۰۰۰,۰۰۰

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

حدود ۱۵ درصد از کارگران آفریقای جنوبی در این منطقه که مرکز صنایع غذایی و نساجی به‌شمار می‌رود، فعالیت دارند.

صنایع نساجی نیز مانند صنایع غذایی از ابتدا به‌منظور صادرات ایجاد شده، از این نظر بیشتر در بندرگاه‌های کیپ یا نزدیک به آنها مستقر گشته‌اند. در این بین، صنایع نساجی پشم به دلیل استفاده از مرغوب‌ترین پشم‌های محلی شده‌اند. صنایع پشم بیشتر در پرت الیزابت، صنایع پشم و پنبه در کیپ‌تاون و نیز در دوربان و ویت‌واترزانده به حدی کمتر و سایر شهرهای غالباً جنوبی کشور مستقر گشته‌اند. به‌طور کلی و از نظر حجم و وزن، صنایع نساجی پنبه هنوز محصول بیشتری دارند. صنایع کفش در چند دهه اخیر رونق گرفته به‌تدریج در فهرست صادرات جانشین چرم و پوست می‌شوند.

جدول ۱۳:

تولیدات نفتی و مشابه آنها - به هزار تن

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
سوخت‌های نفتی تقطیری	۵۲۵۰
سایر سوخت‌ها	۳۲۳۰
نفت سفید	۴۳۰
سوخت هواپیما	۴۰۵
روغن موتور اسپریت	۴۳۶۰
روغن موتور	۳۶۰

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

جدول ۱۴:

تولیدات کاغذسازی - به هزار تن

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
خمیر کاغذ مکانیکی	۳۷۰
خمیر کاغذ شیمیایی	۹۵۰
کاغذ روزنامه	۳۵۰
سایر کاغذهای چاپ و تحریر	۴۰۰
سایر کاغذها و مقواها	۱۵۵

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

از مهم‌ترین صنایع شیمیایی که طی دو دهه اخیر رونق گرفته‌اند، صنایع لاستیک‌سازی هستند.

جدول ۱۵:

تولیدات لاستیک - به هزار تن

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
تایر لاستیکی	۶۵۰۰
لاستیک مصنوعی	۵۵

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

جدول ۱۲:

تولیدات نساجی و کفش

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
پارچه نخی	۱۷۰,۰۰۰,۰۰۰
نخ پنبه‌ای و مخلوط پنبه	میلیون مترمربع ۸۷۰۰۰ تن
کفش	۵۵ میلیون جفت

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

صنایع کشتی‌سازی، تصفیه نفت، کاغذسازی و برخی دیگر از صنایع نظیر تعدادی از صنایع غذایی و نساجی در منطقه

جدول ۱۶:

تولیدات سیمان - مواد آسفالت و مشابیه

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
سیمان	۶۵۰۰
مواد آسفالت	۳۵۰

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

از سال ۱۹۵۱ که شرکت تولید فسفات، کار خود را در منطقه فلابورا آغاز کرده است، آفریقای جنوبی در زمره تولیدکنندگان کود شیمیایی درآمده است.

جدول ۱۷:

تولیدات کود شیمیایی - به هزار تن

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
کود نیتروژنی	۹۲۵
کود فسفاتی	۲۵۰

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

اکنون شرکت دولتی فوسکور که به تهیه کود شیمیایی می‌پردازد، در زمره موفق‌ترین شرکت‌های آفریقای جنوبی قرار دارد.

علاوه بر تولید سالانه حدود ۷۶۰۰ تن توتون پپ، آفریقای جنوبی که تولید کالاهای کم‌حجم و پرارز دیگری از جمله ساخت گیرنده‌های رادیویی و تلویزیونی پرداخته است.

جدول ۱۸:

تولیدات گیرنده‌های رادیو - تلویزیونی

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
گیرنده تلویزیون	۲۵۰۰۰۰۰ دستگاه
گیرنده رادیویی	۸۵۰۰۰۰۰ دستگاه

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

صنایع اتومبیل‌سازی نیز مانند برخی از صنایع نساجی (پشم‌بافی) و غذایی و غیر از آنها بیشتر در منطقه پرت‌الیزابت واقع شده‌اند و در چندین کارخانه به مونتاژ و تولید برخی از

قسمت‌های اتومبیل می‌پردازند.

جدول ۱۹:

تولیدات اتومبیل - به هزار دستگاه

نام محصول	میانگین گردشده ۱۹۸۹-۱۹۹۱
خودروهای مسافری مجموعاً	۲۵۰
خودروهای بارکش مجموعاً	۱۰۵

مأخذ: Europa Yearbook Iden P. 2575

هوایم‌اسازی آفریقای جنوبی از سال ۱۹۶۸ به فعالیت مونتاژ هوایم‌های جت و تعمیرات اساسی هر نوع هوایم‌ها پرداخته است.

از دهه‌های قبل آفریقای جنوبی کوشیده است از تمرکز بسیار بیش از حد صنایع در ژوهانسبورگ و اطراف آن کاسته، برخی از فعالیت‌های صنعتی را به سی‌شن^{۲۱}، شمال میدلبورگ، ولینگتون^{۲۲} و... منتقل نماید یا با سیاست‌هایی متعدد و متناسب به ایجاد و تقویت صنایع در آن نواحی بپردازد. اما سیر تحولات در دهه گذشته نشان می‌دهد که در این امر چندان موفق نبوده است.

- 1- Hopetown
- 2- Kimberley
- 3- De Beers
- 4- Withwatersrand
- 5- Pyrite
- 6- Middelburg
- 7- Witbank
- 8- Newcastle
- 9- Utrecht
- 10- Vryheid
- 11- Dund
- 12- Steinkopf
- 13- Namaqualand
- 14- Messina
- 15- Nolloth
- 16- Rustenburg
- 17- Lydenburg
- 18- Postmasburg
- 19- Eskom
- 20- Iscor
- 21- Sishen
- 22- Wellington